

2017: КУЛЬТУРНІ ПЕРЕМОГИ ТА ПОРАЗКИ В ОЦІНКАХ НЕЗАЛЕЖНИХ ЕКСПЕРТІВ

*(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та
неопублікованими документами за 2017–2018 рр.)*

Реальні зміни в будь-якій сфері не стаються з сьогодні на завтра, а потребують дрібних, проте послідовних кроків. Навряд чи хтось із цим сперечатиметься. Та все ж, коли йдеться про здобутки власної культури, українцям за нинішніх умов важко бути об'єктивними. Зокрема це помітно з торішніх, подекуди вельми емоційних, дописів у соціальних мережах. Певна річ, не залишилися осторонь обговорення як перемог, так і поразок 2017-го українські журналісти, фахівці з літератури, театру, кіно, філософії, музики тощо. На сторінках масмедіа вони ділилися думками та враженнями про найважливіші й найцікавіші, на їхній погляд, культурні події року, виступаючи в ролі незалежних експертів.

«Реформи та модернізацію країни не достатньо просто проголосити з високих політичних трибун і казати про них на всіх можливих майданчиках. Важливо, щоб вони відбувалися системно, охоплюючи всі сфери життя суспільства, якого стосуються», – пише Ганна Трегуб, автор часопису «Український тиждень». Підбиваючи культурні підсумки 2017 року, *ключовим викликом для культури* вона вважає саме кадрово-антропологічний вимір, тобто чи прийдуть сюди нові люди, які матимуть системне бачення того, куди саме та як рухатиметься згадана сфера. Україні потрібні не тільки нові політики, а й нові культурні менеджери. Агенти змін – це нові культурні менеджери новостворених культурних установ, які зможуть поставити вітчизняних політиків перед фактом, що їхня робота – порушувати питання про патріотичне виховання.

Довгоочікуваною *новацією* в культурній сфері була **поява Українського інституту книги**, який відтепер відповідатиме за реалізацію двох великих державних програм: «Української книги» та «Цифрової бібліотеки».

Ще одним *наріжним каменем для поступу* української культури став підписаний президентом **Закон «Про державну підтримку кінематографії в Україні»**, який повноцінно має запрацювати з 1 січня 2018 року. Вітчизняні повнометражні стрічки за проходження конкурсу отримують державне фінансування обсягом 80 % їхнього бюджету, а виробникам серіалів з бюджету покривається половина витрат, а також можливості для копродукції фільмів з іншими країнами.

Культура є процесом, що відбувається та зосереджується не лише в столиці й великих містах. Насправді зрушення в її царині помітні й ефективні тоді, коли вони охоплюють мешканців найменших поселень країни. Представлена в січні 2017 року **децентралізація сектору культури** відповідно до однойменної концепції, презентованої Мінрегіоном разом із Мінкультом, Мінфіном, фахівцями Проектного офісу секторальної децентралізації, на 2018-й передбачає передачу бюджетних установ культури до комунальної власності, а також розбудову культурно-економічної стратегії розвитку територій.

У підвишеному стані, на думку експерта «Українського тижня», залишається **мовне питання**, адже й досі чинний Закон «Про засади державної мовної політики» авторства регіоналів Сергія Ківалова і Вадима Колесніченка, який фактично надає російській мові право функціонувати в статусі державної на теренах України [1].

Мовні питання, щоправда, в контексті запровадження квот на телебаченні, згадує в підсумках медійного 2017 року Мар'яна Закусило – «Детектор медіа». Вона підкреслила, що наразі триває перехідний період, оскільки норми закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації» повноцінно запрацюють лише з другого року його дії – з 13 жовтня 2018 року. Тож, за непублічною оцінкою співробітників Нацради, сьогодні 75 % україномовного ефіру ми поки що не маємо. Оскільки, по-перше, квота має виконуватися з 7:00 до 22:00 (тобто в нічний час можна мовити будь-якою мовою). Якщо перерахувати квоту відносно до всього ефірного часу, то вийде 47 %. А з урахуванням всіх винятків може вийти фактично до 25 % української мови на ТБ. Утім, чимало телеканалів почали працювати над бібліотекою контенту українською мовою ще до ухвалення закону, адже розуміли, що законодавче поле рухається в напрямку квотування. І значна частина ведучих уже перейшла на українську мову [2].

Письменник Андрій Любка з задоволенням відмічає той факт, що в 2017-му з'явилося набагато більше можливостей почути українську мову в Україні [3].

Своїми міркуваннями про статус рідної мови поділилася в інтерв'ю «Радіо Свобода» український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України Лариса Масенко. «Противагою „95-му кварталу” з його примітивними „Сватами”, – наголошує вона, – є нинішній розвиток українського кінематографа. Можна зауважити, наприклад, як правильно й коректно, без зайвої риторики, розставлено акценти щодо українсько-російської двомовності в діалогах між захисниками Донецького аеропорту у фільмі „Кіборги”. Певний знаковий смисл має й сцена загибелі командира „кіборгів”, що її можна тлумачити як попередження – російська культура не вбереже українця від російської кулі. Снайпер відстежує та вбиває головного героя у той момент, коли захисник аеропорту в телефонній розмові з донькою декламує поезію Пушкіна „У лукомор'я дуб зелений”. Таким чином, збереження і зміцнення нашої держави залежить не лише від употужнення її обороноздатності, але й від роз-

будови української культури та поширення її впливу на всій території країни» [4].

Підтримує позицію держави щодо необхідності впливу на ситуацію в мовній сфері письменник Юрій Андрухович. Зокрема він сказав: «Я повністю погоджуюсь, що розвиток української мови в культурному просторі повинен бути еволюційним, але „лагідний тиск” державних органів має це доповнювати...».

Крім того, літератор назвав певні позитивні приклади дії державного регулювання в галузі культури: «У нас ожило кіно, почали продукувати фільми... У нас би цього не було, якби державна влада не поставила певних бар'єрів щодо російської продукції» [5].

Музика. Важливо відзначити, що для окремих музичних виконавців запровадження мовних квот стало неабиякою мотивацією навіть для зміни амплуа й переходу на україномовне музичне виконання. Це позитивно позначилося на популярності співаків, що доводять *рейтинги найпопулярніших артистів–2017*. До них, за версією Радіо «МАКСИМУМ», потрапили багато виконавців, які свою сольну кар'єру розпочинали з російських пісень. Наприклад, Alyosha (Олена Тополя) – повернулася на українську сцену завдяки танцювальному треку «Калина», який зібрав понад 5,5 мільйонів переглядів на YouTube та приніс співачці перемогу в престижній музичній премії M1 Music Awards; Sonya Kay (племінниця співачки Софії Ротару) – розпочала кар'єру з пісень російською мовою ще в 2012 році, але саме український сингл «Зоряний Саундтрек» зробив її популярною; Марічка Яремчук – також спершу співала російською, але представила український хіт «Ти в мені є», здивувавши нетиповим для себе звучанням; Ріанобой (Дмитро Шуров) – презентував одразу кілька українських пісень, які претендують на звання хітів; Настя Приходько представила композицію «Крила» – першу в її репертуарі пісню, написану українською мовою [6].

Запровадження мовних квот для українських радіостанцій викликало чималий *резонанс* у колі музичних експертів. Так, за словами композитора та продюсера Вадима Лисиці, відразу після запровадження квот рейтинги радіостанцій значно знизилися: «Взагалі, змінився рівень слухання радіо. Люди частково перейшли на МПЗ-плеєри. Таку першу реакцію можна пояснити елементарним людським фактором – звикли до однієї музики, а тут, раптом, інша». Але на сьогодні композитор вже бачить реальні позитивні зрушення. «Зараз я чую гарні відгуки про плейлисти наших радіостанцій. Поступово ми привчаємо людей до української мови. Я вважаю, що, чим далі, тим рейтинг станцій буде повертатися», – зазначає він.

Своєю чергою, генеральний продюсер ТРК «Люкс» Роман Андрейко вважає, що рейтинги взагалі не падали. «Перший час було трохи паніки, але все нормально. Ось ці апокаліптичні прогнози, що запровадження квот на українську мову вб'є ринок, слухач кудись втече і не буде слухати радіо, не справилися», – додає він.

Декілька *пересторог* озвучив лідер гурту «Океан Ельзи» Святослав Вакарчук, який в одному з блогів написав, що квоти, введені без підготовки, мати-

муть два наслідки. По-перше, на радіостанціях буде з'являтися українська музика, якість котрої буде поступатися західній, і це буде створювати комплекс меншовартості у слухачів. А, по-друге, ті, хто насправді не є великими прихильниками просування україномовного продукту, почнуть цинічно, а інколи навіть саркастично виконувати формальні вимоги, щоб перетворити квоти на абсурд [7].

Український продюсер і телеведучий Ігор Кондратюк упевнений, що історія з закриттям російського ринку й квотами дала про себе знати, в позитивному сенсі: «За останній час український шоу-бізнес поповнився справді якісними піснями. В ранковому праймі вдосталь україномовної музики. Від світових трендів ми відстаємо, тут я можу погодитися з музичними критиками. Але так завжди було. Росіяни теж відстають. При цьому відсутність російської музики абсолютно не бентежить». Його власний рейтинг україномовних хітів-2017 склали: «Голий король» Бумбокса, «Журавлі» The Hardkiss, пісня Бабкіна українською мовою «Де би я» і пісня «Пробач», два проекти Д. Шурова, пісня у TAYANNA – «Шкода» [8].

Олексій Бондаренко, музичний журналіст, головний редактор блогу про нову українську музику LiRoom, висловлює протилежну позицію, підкреслюючи, що хоч в українській музиці в 2017 році на перший план вийшли поп-виконавці, зростання їхньої кількості не корелює з якістю – музика залишається стабільно посередньою. Інді-поп поки що не здатен конкурувати з наявними форматами, і це можна побачити на тлі популярності артиста Monatika чи Христини Соловій, YUKO чи MamaRika. «У нас сформувався певний топ артистів, – пише він, – спроможних зібрати Палац Спорту та Stereo Plaza в Києві, а також проїхатися туром Україною зі значно меншою кількістю людей в залах. Загалом за весь рік майже не вийшло помітних альбомів... Серед молодих гуртів та андеграунду – жодного релізу, який би „звучав із кожної праски“. Цього року не було таких відкриттів, якими свого часу стали ONUKA чи „Гриби“» [9].

Загальну ситуацію в цьому сегменті окреслює засновник і генеральний директор квиткового сервісу karabas.com Максим Плахтій: «Якими б сприятливими або, навпаки, складними не були часи для країни, розваги присутні в її житті в будь-якому випадку. Єдина відмінність полягає в тому, що в першому випадку кіно, музика і театр є обов'язковими забавами, а в другому – можливість відволіктися від політичних та економічних новин. Фейсбук наочно демонструє, що нові кліпи Івана Дорна або групи „Гриби“ цікавлять українців нітрохи не менше, ніж курс долара. Чи означає це, що український музичний ринок знову набирає обертів?». Адже структурні зміни музичного ринку викликали два *ключові чинники* – скасування гастролей російських артистів і цінові коливання. Українські виконавці отримали шанс заповнити спорожнілу від західних і російських артистів нішу, чим успішно скористалися. До того ж, багато українських музикантів із розряду андеграундних перейшли в категорію мейнстрім. Підсумок – успішні тури і значно розширені майданчики. Хороший тому приклад – Pianoboy, O.Torvald та The Hardkiss [10].

Однак, як наголошує Олексій Бондаренко, те, що працювало на фоні патріотичного підйому та відсутності конкуренції з боку європейських та російських артистів, уже не працює. Тепер починається період без «фори» [9].

Наталія Вуйтік, «Українська правда», в своїх підсумках року зазначає, що 2017-й запам'ятався *забороною російських пошуковиків та соціальних мереж*. Саме ця санкція підштовхнула українських користувачів знаходити легальні ресурси для прослуховування музики. «Хоча місць, де музику можна слухати чесно, значно більше. Частіше зазираючи на YouTube і SoundCloud, ми знайшли нові українські музичні проекти, які дедалі швидше наступають на п'яти відомим виконавцям, котрі випускали нові альбоми в 2017 році» [11].

Музичний сайт live.karabas опублікував 100+ найкращих українських пісень року, що минув, і статтю Саші Варениці, в якій музична оглядачка проаналізувала стан музичної галузі. На її погляд, українська нова музика, смілива й дуже різна, стоїть перед складним викликом – жорстке, конкурентне середовище, ледь придатне для нормального творчого процесу. Так, сьогодні на українській музичній сцені працює не менше 50 артистів і груп екстра-класу й близько 300 колективів, співаків і співачок, які заслуговують на те, щоб займатися виключно музикою. А, отже, мати можливість заробляти нею на життя. Чи випаде їм така можливість – велике питання. 80% артистів з цих 350 зосереджено в Києві, який, як і раніше, вирує новими ідеями тоді, як регіони блякнуть без нових талантів й активного культурного життя [12].

Завдяки відкритому голосуванню, live.karabas підбив підсумки 2017-го, визначивши *найважливіші імена, роботи в сучасній українській музиці*, а також *найкращі події*, зокрема це шоу **M1 Music Awards 2017**; концерт гурту «**Бум-бокс**»; фестиваль **Alfa Jazz Fest**. *Сюрпризом року* стало повернення **Каті Chilly**. *Ідея року* – проект «**Ідентифікація**». *Скандал року* – інтерв'ю **Івана Дорна** російському журналісту Юрію Дудю. *Прикол року* – **Верка Сердючка** на Atlas Weekend [13].

У номінації «*прорив року*» на щорічній музичній премії «M1 Music Awards 2017» радіо МАКСИМУМ назвало Тетяну Решетняк (TAYANNA), а «*головним відкриттям року*» – інді-поп гурт KAZKA, який здобув популярність після своєї дебютної пісні «Свята», що підкорила спершу аудиторію YouTube, а потім й глядачів музичного талант-шоу «Х-фактор 8» [6].

Найбільш *обговорюваною музичною подією* минулого року, безперечно, став пісенний конкурс «**Євробачення**», щодо якого думки експертів також розділилися. Приміром, Олексій Бондаренко відзначає максимальну прозорість конкурсу – це вже не «змова» продюсерів за закритими дверима, як це було ще 5 років тому. Щодо представника від України О.Torvald, то музичний критик вважає, що гурту вдалося знайти вигідний баланс між гучністю гітар, зовнішнім виглядом та доступністю треку, але не вистачило особливої зачіпки, яка була в більшості переможців «Євробачення» [14].

«Україна всі ці роки має вибирати саме пісню, а не учасника» – таку думку висловив музичний експерт Олександр Зирін. Крім того, він вважає, що потрібно змінювати журі, яке обирає представника й пісню від України [15].

І якщо «Євробачення» стосується популярної музики, то *найбільш вагомою подією міжнародного значення* в класичному музичному житті України, безперечно, став **LvivMozArt**, присвячений молодшому сину композитора Вольфганга Амадея Моцарта Францу Ксаверу, якого називали «львівським Моцартом». До речі, в німецькій газеті «Nürnberger Nachrichten» написали: «Аугсбург і Зальцбург отримують конкуренцію. LvivMozArt – так називається найновіший фестиваль Моцарта в Європі» [16].

«LvivMozArt – це подія „на експорт”, – вважає редактор „Штуки” на порталі „Збруч”, музичний критик Євгенія Нестерович. – Вона покликана створити через Моцарта дорожчий, цікавіший бренд Львова серед європейської публіки і привернути сюди інтелектуального туриста; подія, реалізована приватними зусиллями досить великої і потужної підприємницької спільноти міста, і в цьому – теж показова».

З такою думкою погоджується й музичний критик Любов Морозова. Вона вважає головною «родзинкою» фестивалю те, що велику роль у ньому відвели молодим українським композиторам, п'єси яких були поруч із перевіреною часом класикою. Словом, у Львова з'явився фестиваль з упізнаваним брендом, харизматичним і симпатичним лідером. Фестиваль, який розвиває актуальне мистецтво. Серед іншого, в програмі було безліч цікавинок на кшталт ферофона, сучасної версії скляної гармоніки, або етнопроекта знаменитої українки з Кельна Мар'яни Садовської, який поєднує традиційну обрядову і експериментальну музику, поезію і storytelling.

«Ця подія набула такого розголосу, що перший раз до України приїхала міжнародна преса, високоповажні гості з Європи, вперше про Львів починають писати у провідних європейських виданнях, – що без України європейська історія буде настільки ж неповноцінною, як без Польщі, Угорщини, Румунії». – поділилася враженнями диригент Оксана Линів [17].

Серед важливих підсумків музичного року – зміна керівника Будинку органної та камерної музики у Львові. Ним став 29-річний диригент і громадський діяч Іван Остапович. Любов Морозова вважає, що це *унікальна* для України історія.

Непересічним музичним явищем музикознавець називає оперу Генрі Перселла «Дідона і Еней» від **Open Opera Ukraine** – це перша в Україні постановка барокової опери за правилами *historically informed performance*. Тобто, максимально наближена до того, як вона виконувалася на прем'єрі в 1689 році. Сценічна версія опери в одному з залів «Мистецького Арсеналу» одночасно стала найвдалішою роботою режисера Тамари Трунової. «Не тому, що до цього її ідеї були слабші, або ж досвіду не вистачало, а з тієї причини, що нарешті вдалася злагоджена робота команди», – пояснює вона [9].

А *найприємнішими подіями* музичного 2017 року, за версією Фейсбук, стали **«Севільський цирульник»** Дж. Россіні в **Національній опереті** та одноактна опера М. Римського-Корсакова **«Моцарт і Сальєрі»** на сцені **Національної опери України**. Перша, на думку експертів, – це вдалий проект на території театрального експерименту, адже в опереті – складна опера, а ще – сучасна, місцями провокативна режисерська мова. Друга – унікальний вокальний «поєдинок» Тараса Штонди й Валентина Дитюка.

Театр. Погоджується з такою оцінкою й театральний критик, редактор відділу культури «Дзеркало тижня» Олег Вергеліс, який вважає, що минулий рік спонукав багатьох митців молодого й середнього покоління стверджувати свій сценічний стиль, пропонувати глядачам і критикам свою оригінальну сценічну мову: «У нашій теперішній дійсності, очевидно, є певна карма, яка, попри всі економічні та політичні негаразди, все ж потужно впливає на цікаві, позитивні, результативні театральні процеси. 2017-й у цьому сенсі не був неврожайним сценічним роком. Саме 2017-й є роком не стільки відкриттів, скільки „закріплення пройденого”». Тобто ті молоді митці, які ще декілька років тому робили перші, інколи непевні кроки, нині стали досить активним та пробивним сценічним поколінням. І, отже, серед *найвизначніших театральних подій* 2017-го – тенденція утвердження нового театрального покоління «мілленіалів».

Ось декілька імен, які, на думку театральних фахівців, у 2017-му сприймалися не як виняток-відкриття, а як цікава матриця нового українського театру ХХІ століття. Про них пишуть, до їхньої думки дослухаються, інтерв'ю з ними цитують. Це – режисери: **Максим Голенко**, серед вистав якого «Віталік», «Хаос», «Хазяїн», «Біла ворона», і **Стас Жирков**, художній керівник театру «Золоті ворота», автор українсько-німецького проекту «Чому Михайло Гурман не вижив»; однієї з найкращих столичних вистав «Серпень. Графство Оссейдж» у Молодому театрі; камерної постановки «Тату, ти мене любив?» та проекту у форматі «Домашній театр» – «Кохані люди, які якось говорять». Саме цим двом виставам, які, до речі, зібрали у Німеччині в десять разів більше глядачів, ніж це передбачали київські сценічні проекти, можна з упевненістю віддати пальму першості в номінації **«гастролі року»**.

Щорічно з 2004 року в Мюнхені (Німеччина) проходить міжнародний театральний фестиваль JULA. Минулого року організатори форуму запросили до участі відразу два проекти «Золотих Воріт», що є рекордом та знаком особливої шани до України. Київські вистави грали у Німеччині українською мовою. Стас Жирков зазначив, що представники різних національностей розуміють універсальну мову сучасного театру й високо оцінили гру наших українських акторів. Він сподівається, що контакти, які налагодив наш театр з німецькою стороною, надалі будуть розвиватися та формувати парадигму нового європейського театру в Україні.

Дмитро Весельський, художній керівник Київського Малого театру, в номінації *режисерський дебют* схвально відзначає роботу театральної актриси **Анни Огій** «Холодна м'ята» за творами Г. Тютюнника. На його думку, саме

Анна Огій якнайкраще відчула авторський драматизм і перенесла його у виставу. «Висока оцінка київськими театральними критиками її постановки – це важливий привід рухатися далі, відкривати нове в театрі», – зазначає режисер.

Михайло Кольцов, викладач кафедри філософії НаУКМА та Могиллянської школи журналістики, виділяє виставу **«Прекрасне» Нового драматичного театру на Печерську**. Вистава триває близько двох годин, грають двоє акторів, але, без сумніву, на думку філософа, це *„найяскравіша подія в філософії 2017 року”*.

10 найкращих прем'єр 2017 року в Києві визначили експерти групи «Київський рахунок – 2017», до якої входять Юлія Бірзул, Сергій Васильєв, Олег Вергеліс, Ганна Веселовська, Анастасія Гайшенець, Анастасія Головненко, Віталій Жежера, Анна Липківська, Олена Мигашко, Людмила Олтаржевська та Ірина Чужинава.

Беззаперечним **лідером** списку став спектакль Київського академічного Молодого театру «Саша, винеси сміття» за п'єсою Наталі Ворожбит у постановці Тамари Трунової.

2 місце – у вистави «Подорож Аліси до Швейцарії» Лукаса Берфуса і режисера Станіслава Мойсеєва в Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка та «Дванадцята ніч» Вільяма Шекспіра режисерів Дмитра Богомазова та Андрія Самініна в Київському академічному театрі драми і комедії на лівому березі Дніпра.

Вистава «Тату, ти мене любив?» Дмитра Богославського в постановці Стаса Жиркова Київського театру «Золоті ворота» посіла **3 місце**, розділивши його зі спектаклем «Гагарін і Барселона», що був представлений у Київському академічному Молодому театрі (автори: Юрій Винничук, Руслан Горовий, Любко Дереш, Сергій Жадан, Євген Кононенко; режисери – Андрій Білоус, Марія Лук'янова, Ілля Полоз, Лідія Філовська, Марі Акоюн, Наталія Сиваненко. Те ж місце посів «Дикий театр» із п'єсою «Віталік» Віталія Ченського в постановці режисера Максима Голенка.

4 місце в рейтингу дісталася Київському Національному театрові оперети за виставу «Під небом синім» Девіда Елдріджа, режисер – Тамара Трунова.

Театральний проект у рамках програми «Bestechend» «Ресторан України» автора й режисера Дмитра Левицького посів **5 місце** в списку, розділивши його з виставами «Розбитий глек» Генріха фон Кляйста (режисер – Роман Мархолія) Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка та «Холодна м'ята» Григора Тютюнника (режисер – Анна Огій) Українського малого драматичного театру.

Саме ця вистава, а також «Гагарін і Барселона», за згодою театральних критиків, окреслили *одну з цікавих тенденцій театрального сезону* – пошук хорошого тексту до сучасної сценічної української драматургії.

До рейтингу не ввійшли, але також обговорювалися або були названі вистави: «Онєгін» в Новому драматичному театрі на Печерську, «Серпень: Графство Осейдж» Київського академічного Молодого театру, «Вгору за рі-

кою» «Київ-Модерн-Балету», «Життя попереду» Київського академічного театру драми і комедії, «Скупий, або Школа брехні» Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, «Як загинув Гуска» Київського академічного театру ляльок, «Кольори» Київського театру «Золоті ворота».

Цей список є дуже важливим, адже головна мета експертів «Київського рахунку» – акумулювати критичні рефлексії щодо театрального процесу в столиці та підтримувати професійний діалог з театрами й глядачами.

Серед відзначених театральними критиками *режисерів* – Тамара Трунова, Влада Белозеренко, Юлія Мороз, Іван Уривський, Дмитро Гусаков, Юлія Журавкова, Максим Булгаков, Дмитро Весельський, Давид Петросян.

А найкращими *акторами* року в столиці стали: Наталія Кленіна, Катерина Кістень, Олександр Ярема, Роман Ясіновський, Лев Сомов, Оксана Жданова, Олександр Рудинський, Павло Шпегун, Олександр Бегма, Тетяна Міхіна, Євген Храмцов, Христина Федорак та Іван Шаран, Анастасія Блажчук і Анатоль Фон-Філандра, Андрій Кронглевський, Олексій Дорічевський, Тетяна Печонкіна. І це далеко не повний перелік київського розсипу театральних зірок.

«*Відкриттям року*» Олекса Кравчук, художній керівник Львівського театру «І люди, і ляльки», називає акторську роботу львів'янки **Надії Крат**, яка зіграла роль Гамлета в однойменній виставі Вільяма Шекспіра. Режисер зазначає, що така роль – це початок нового творчого етапу актриси.

Доволі несподівано в 2017-му зросли фактори інтересу до *мистецтва ляльок* з боку режисерів, фестивалів, критиків і аналітиків. Так, на базі столичного Театру ляльок з'явився *новий сценічний форум* у Києві. У Львові пройшов яскравий львівський триденний фест-проект «І люди, і ляльки», а *резонанс* у ЗМІ викликала вистава «Олеся. Містифікація» в Одеському театрі ляльок. Лауреатом премії імені Леся Курбаса у номінації «лялькових справ майстер – 2017» названо режисера Оксану Дмитрієву з Харкова. Вона, затребувана різними фестивалями (вітчизняними й закордонними), на думку фахівців, звела своє лялькове ремесло до рівня театральної релігії – у неї глибокі й багатовимірні лялькові вистави за Чеховим, Платоновим, Шекспіром.

Найяскравішою подією минулого театрального року Андрій Швачко, журналіст щотижневика «Дзеркало тижня», називає міжнародний фестиваль PORTO FRANKO. Погоджується з ним і Олег Вергеліс, який вважає, що саме цей фестиваль компенсував тугу українських театралів за справжніми міжнародними театральними зірками. PORTO FRANKO – незалежний від держави проєкт, із приватними інвестиціями й актуальним форматом. Саме в Івано-Франківську в рамках фестивалю нову виставу «Майстер голоду» за Ф. Кафкою представив литовський режисер Еймунтас Някрошюс.

Ще одним важливим *знаком нового театрального часу* став польсько-український перформативний проєкт «Мапи страху/мапи ідентичності», де актори з України й Польщі досліджували минуле та нинішнє крізь призму індивідуального досвіду та колективної пам'яті в рамках польсько-української копродукції «Мій дід копав. Мій батько копав. А я не буду». Проєкт як експеримент

на перетині перформансу й документалістики високо оцінює нова генерація критики. До реалізації цієї події долучилися режисери Роза Саркісян та Дмитро Левицький.

Високу оцінку цьому проекту дає в своїй статті для Інтернет-журналу про сучасну культуру KORYDOR журналістка Євгенія Олійник. Вона зазначає, що ця вистава – експеримент, однак, на відміну від усіх попередніх експериментів із цими жанрами, вона справді є дійством, де актори пропонують глядачам розділити досвід, а не зануритися в історію.

Новинкою року, на думку Олега Вергеліса, став «**Кропивницький**» – театральний фестиваль, який відразу виявився конкурентоспроможним, опинившись в одному ряду з такими фестивалями як «Мельпомена Таврії» та ГОГОЛЬFEST. Захід відбувся в однойменному місті, на батьківщині корифеїв українського театру. Критики відзначають прогресивний та насичений творчий контент фесту – театр, арт, кіно, література. Аналітики обговорюють фінансування фестивалю – близько 7 млн грн з держбюджету.

Мінорною подією театрального року стала заява Влада Троїцького про припинення популярного проекту ГОГОЛЬFEST. Проте, на думку експертів, зважаючи на прогресивний вплив цього фестивалю, який упродовж багатьох років пропонував нові формати та тренди, прощатися з ГОГОЛЬFESTом було б передчасно.

«*Символом прогресу й перебудови*» Олег Вергеліс охарактеризував відкриття на Андріївському узвозі Київського театру на Подолі, будівництво якого тягнулося близько двох десятиліть.

Театральний критик Анастасія Гайшенець вважає будівлю технологічно-досконалим театром європейського зразка, де спроектовано туалети для людей з інвалідністю, є шрифт Брайля у ліфтах, новітня система пожежної безпеки, компактна і зручна сцена-трансформер, де передбачено роботу зі складною сценографією. У театрі створено унікальні для України технічні умови для роботи зі світлом та відеозображенням, інтер'єр витримано в стильному лаконічному дизайні. У приміщенні такого театру, за словами критика, неодмінно й обов'язково має постати новий тип театрального мислення». Також упродовж року театральний критик неодноразово висловлювала зауваження щодо роботи «Громади Андріївського узвозу», через втручання якої виникло багато проблемних ситуацій, зокрема з проектами, які мали відбуватися в даному приміщенні, зокрема, «Клас Акт» (театрально-соціальний проект для підлітків зі сходу за заходу України) та ГОГОЛЬFEST.

Та, попри всі негаразди, театр розпочав активну роботу: запрошує на майданчик українські та європейські колективи, адаптує до нових сценічних умов свій попередній репертуар. Одні вважають будівлю суперечливою, інші – ультрасучасною, а Олег Вергеліс зазначає, що це, безумовно, – *знак нової історії* [18–24].

Трансформація громадського простору. Україні ще багато належить зробити для розвитку креативних індустрій та їхньої аудиторії. Досі деякі під-

ходи до сфери культури радше були б на часі в ХХ столітті, вважає керівник програми «Культура і креативність» Тім Вільямс. Проте ситуація поступово змінюється [25].

Незалежне інтернет-медіа bit.ua опублікувало перелік креативних просторів, які з'явилися на культурній карті України в минулому році. Цих нових точок досить багато. І хоча проект будівництва музею сучасного мистецтва поки висить у повітрі, а про оперний театр на Дніпрі ніхто й не заїкається, пише автор матеріалу Ольга Артеменко, знайшлися ентузіасти, які не побоялися відкрити щось своє, творчо переосмисливши вже чинні майданчики. Серед запропонованих bit.ua локацій: «Сцена б» на базі Центру Довженка – перший в Україні центр незалежного театру, який почав працювати під час ГОГОЛЬFEST'17; «Три після півночі» – інтерактивний музей, де гідами працюють незрячі люди, які допомагають екскурсантам «намацати скульптуру Венери Мілоської, відшукати вхід у квартиру і піднятися по мотузяній драбині до водоспаду»; культурний простір «АКТ» на «Арт-заводі „Платформа”» площею 3500 кв. м, де виставляють молодих українських авторів (за образом американського формату ArtWalk); сцена Stage у Дніпрі – локація просто неба на місці занедбаного амфітеатру для проведення культурних акцій, яку побудували місцеві волонтери-ентузіасти, зібравши кілька тисяч доларів на Indiegogo; театральний простір TEO в Одесі – розташована в підвалі будівлі ХІХ століття локація, де проходять вистави, відеопокази постановок сучасних режисерів, лекції та дискусії; книгарня-кав'ярня Старого Лева – місце для сімейного дозвілля, в якому зібрано кращі книги львівського «Видавництва Старого Лева» для дітей і дорослих; «MASLO The Gallery» у Хмельницькому – галерея сучасного мистецтва, де в 2017-му свої нові книги презентували письменники Любка Дереш і Сергій Жадан, а харківський художник Гамлет Зінковський проводив персональну виставку тощо [26].

Візуальні мистецтва. Огляд найбільш знакових подій 2017-го на арт-ринку України, підготовлений bit.ua, зосереджує увагу читача навколо найбільш резонансних акцій у цій сфері. Так, однією з *найпомітніших подій* року в українському мистецтві стала **Київська бієнале «Київський інтернаціонал»**. З цієї нагоди протягом місяця в столиці пройшло близько 50 подій, на яких обговорювали свободу, цензуру, архітектуру, рейви та ринки. Форум не тільки об'єднав учасників з 10 країн, а й по-новому відкрив будівлі Тарілки на Либідській та Житнього ринку. Одним з плодів бієнале стала ініціатива #Savekyivmodernism – її учасники взялися рятувати споруди епохи модернізму, не захищені статусом історичної пам'ятки.

Перший фестиваль молодих українських художників у «Мистецькому Арсеналі» було проведено за підтримки Міністерства культури України. В його рамках пройшла велика виставка авторів нового покоління, яких відібрали за підсумками конкурсу.

Український павільйон на Венеціанській бієнале. Україну на заході представив майстер соціальної фотографії Борис Михайлов, який показав симп-

томатичну (для нашої країни та й для світу в цілому) серію «Парламент» – про інформаційний шум, пост-правду і телевізійні меми. Про *погром виставки Давіда Чичкана*. Хтось називав це «терором» українського мистецтва, інші – за граванням з політикою і гострими темами, однак факт залишається фактом: художник наробив галасу своєю виставкою «Втрачена можливість», в якій іронічно показав безглуздість декомунізації. Про інцидент навіть знімали сюжети для ТВ, адже він виходить за рамки художнього контексту, проте ні держструктури, ні суспільство не стали шукати корінь проблеми.

Виставка номінантів Future Generation Art Prize. Експозиція, яка дала Києву черговий шанс стати точкою на карті сучасного світового мистецтва, вийшла дуже багатогранною – різнилися не тільки медіа й тематика висловлювань, а й соціально-культурний бекграунд кожного учасника, що вкотре довело: мистецтво не має кордонів і здатне вести зрозумілу розмову з глядачем. Премію виграла художниця з ПАР Дінео Сеше Бопале, яка представила величезну скульптуру з чорнозему, яку назвали символічною для України.

ArkSquat на «Гогольфест» не тільки став місцем, де впродовж кількох місяців жили й творили художники з різних міст і країн, але й відродив історію мультиплікаційної студії «Борисфен», яка раніше перебувала в цій будівлі Центру Довженка. Але, на жаль, як і повідомлялося перед запуском проекту, будівлю АркСквоту зруйнували разом з усіма роботами, і скоро на його місці з'явиться новий житловий комплекс з торговим центром.

Перемога Сергія Мельниченка на Leica Oskar Barnack Award, призове місце якому принесла серія «Behind The Scenes», знята на задвірках одного китайського клубу, де він працював танцівником.

Експедиції «ДЕ НЕ ДЕ». Ця самоорганізована ініціатива, йдеться в підсумках *bit.ua*, зробила в цьому році більше, ніж інші, – принаймні, кілометрів. Під слоганом «Люби і знай свій рідний край» художники, музиканти та дослідники кілька місяців провели в експедиціях по різних регіонах України, де займалися «сучасним краєзнавством», вивчаючи околиці й культурну спадщину радянської епохи – мозаїки, пам'ятники й цілі будівлі – за допомогою піших прогулянок і спілкування з місцевими жителями на ринках і в закладах громадського харчування. Крім того, в кожному місті вони проводили кінопокази та дискусії, а в Лисичанському краєзнавчому музеї відкрили першу виставку сучасного мистецтва (до речі, деякі експонати знаходяться там до цього дня). Однак результати своєї роботи учасники «ДЕ НЕ ДЕ» особливо не афішують [27].

Тижневик «Дзеркало тижня» у спеціально започаткованій рубриці «Відкриття – 2017 в українській культурі» відзначив досягнення наших митців у галузі образотворчого мистецтва. На думку арт-критика, куратора Галини Склярєнко, статусу *відкриття року* відповідає **Михайло Алексєнко**, художник, володар Гран-прі всеукраїнського конкурсу МУХи (Молоді українські художники). Серед десяти найкращих робіт молодих митців міжнародне журі відзначило його іронічний проект «Голівуд–Троєщина», який привабив не тільки авторською фантазією та винахідливістю, а й насамперед – зверненням до однієї з

найактуальніших нині проблем: поступового заміщення реального життя його віртуальним аналогом. Київському художникові вдалося, не виходячи зі своєї квартири на Троєщині, за допомоги постів, фотографій з коментарями, а також завдяки абсолютному зануренню у віртуальну реальність, переконати користувачів Мережі, що він насправді перебуває в Лос-Анджелесі, Каліфорнія, де реалізує амбіційний голлівудський проект.

Суть цієї дотепної арт-містифікації, яку серйозні експерти визнали однією з найяскравіших подій художнього життя 2017-го, – у можливостях, які відкриває перед людиною віртуальний світ, адже онлайн-подорож Михайла Алексеевника мала такий реалістичний і переконливий вигляд, що ні в кого не викликала ані найменших сумнівів. Коментуючи цей проект, різні критики переважно інтерпретують його як проблему «залежності від соціальних мереж», однак, зауважує Галина Скляренко, сама тема набагато ширша.

А найбільш затребуваним із сучасних молодих художників в Україні, за версією «Дзеркала тижня» та арт-критика Ганни Пароваткіної, став **Антон Логов**. Критика й глядачі відзначили його інсталяції «Вулик», «Лихоліття», «Дощі утопій», «Пейзаж», «Ікар» та масштабний проект «Серцебиття», створений під егідою Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні. Його успіх на арт-сцені невинуватий. Як, до речі, цілком заслужений і успіх ще, як мінімум, одного імені з-поміж молодих художників, яке у 2017-му регулярно відзначали різні експерти. Йдеться про львів'янку **Kinder Album**. Зі своїм фотопроєктом «Не мій готель» вона опинилася серед 12 номінантів конкурсу МУХи. Запам'яталася їй участю в спільному українсько-польському виставковому проекті Аліси Ложкіної та Єви Сулек «Мистецька праця. ART WORK».

Яскравими виявами арт-життя в країні у 2017-му стали *арт-скандали*. Конфлікт навколо Львівської картинної галереї. Галас навколо конкурсу на посаду директора Одеського художнього музею, в якому переміг художник і куратор Олександр Ройтбурд. Напад на персональну виставку художника-анархіста Давида Чичкана, на підтримку якого виступили міжнародні інституції. А вже наприкінці 2017-го художник Микита Кадан та куратор Євгенія Белорусець обвинуватили київський Музей-квартиру Павла Тичини в цензурі, де приводом стала, знову-таки, робота Давида Чичкана. «Отже, все по колу: Чичкан, Кадан, „ліва” ідея, несподівана „цензура”», – підсумовує автор «ДТ» і додає: «2017-й, можливо, не найяскравіший рік для візуального мистецтва України. Центр тяжіння арт-життя країни ніби заклинило в держсекторі, де є фінансування, приватні галереї, як і раніше, не живуть, а, швидше, животіють» [22].

Мистецтво та інвестиції. Тимчасом український арт-ринок у 2017 році ще більше закріпив свої позиції, поступово позбавляючись від головного радянського штампу, що мистецтво повинно бути некомерційним. Оглядач CHERNOZEM Роксана Рублевська розпитала декількох впливових гравців вітчизняного арт-ринку про основні проблеми та успіхи 2017 року.

Як показав рік, попит на вітчизняне мистецтво є. Виконавчий директор аукціонного дому «Arsani» Микола Зінченко, повідомив про підписання конт-

ракту з кількома європейськими ярмарками з приводу презентації українського мистецтва за кордоном. «Як юрист, я можу сказати, що нам необхідні зміни на законодавчому рівні. Потрібно надати гравцям арт-ринку можливість діяти на спрощеній системі оподаткування... Гравцям необхідно об'єднуватися всередині арт-спільноти, щоб побачити якісні зміни», – підкреслює він.

Не погоджується з думкою колеги щодо популярності вітчизняного мистецтва в світі співвласник Аукціонного дому «Корнерс» Ольга Сагайдак: «В 2017-му інтерес до сучасного українського мистецтва залишається стабільним. Якщо порівнювати з ситуацією 2012-го, то він суттєво виріс, у той час як зацікавленість класикою відходить на другий план... На жаль, я не можу сказати, що в світі українські художники в тренді. Якщо подивитися на об'єм продажів за рік і визначити відсоток саме українських, то стає зрозуміло одне – наша присутність там дуже обмежена. Наразі основним трендом залишається – купувати вітчизняне мистецтво всередині країни, і це дуже приємно».

Владислав Тузов, арт-дилер, співзасновник арт-ярмарку Kyiv Photo Week, своєю чергою, відмітив ажітаж у 2017 році на сучасне українське фотомистецтво – під час проведення першого в Україні форуму сучасної фотографії (Торонто–Київ), були здійснені продажі сучасної вітчизняної авторської фотографії [28].

Література. «Підбиваючи підсумки минулого року в літературній сфері, можна з упевненістю сказати, що в 2017 році весь український книжковий ринок стає на ноги», – зауважує письменник Андрій Любка.

Дійсно, багато фахівців, учасників літературного процесу в Україні, стверджують, що наш вітчизняний літературний ринок минулого року стрімко розвивався – помітні тенденції зростання як кількісно, так і якісно, подій, авторів, книг, текстів, а також нововведень у літературному середовищі. Чи не найуспішнішим виявився 2017-й для ілюстраторів як складової частини літературно-видавничого середовища. Вельми тішить і той факт, що система ліцензування російського книжкового експорту вдихнула нове життя в українське книговидання [3].

Обмеження на ввезення російських книг, що набуло чинності минулого січня, видавець і письменник Віталій Капранов називає *переламною подією літературного 2017 року*. Побожування, що український книжковий ринок, спорожніє без продукції з Росії, не підтвердилися. «Минулого року вперше без російських книжок, без російських видавництв пройшов Арсенал, і ніхто не помер, усі залишилися живі, мало того, дуже багато українських видавців отримали нових покупців. І Львівський форум обійшовся без російської книжки», – констатує письменник.

На думку Віталія Капранова, *поштовх до розвитку* в 2017 році отримала **перекладна література**. Тепер світові бестселери виходять в українських видавництвах майже синхронно з західними ринками.

Натомість, ринок української авторської книги ще чекає свого розквіту. «Щоб українські письменники, науковці, поети, художники творили в рази бі-

льше книг, потрібно дуже багато часу, а коли ми купуємо права за кордоном, то це відбувається швидко», – пояснює літературний діяч [29].

Створення **Інституту Книги в Україні** стало однією з *найважливіших подій минулого року*, викликавши чималий інтерес не тільки в учасників літературно-видавничого процесу, а й пересічних українців.

Конкурс на заміщення посади голови Інституту широко висвітлювали ЗМІ; у профільних інтернет-виданнях з'явилось чимало матеріалів про перспективи, цілі та завдання Інституту Книги, на який було покладено великі надії як держави, так і літературного середовища. Проте, чимало експертів вважають, що вони не справилися.

«На превеликий жаль, можемо сказати, що в Інституті немає функцій, що стосуються бібліотек та культурної інфраструктури. Інститут Книги буде займатися тим, чим не хочуть займатись Міністерство культури та Держкомтелерадіо. Це структура з невизначеними повноваженнями, невизначеними функціями», – зазначає Віталій Капранов.

Письменник також з прикрістю зазначає, що українські **бібліотеки** в 2017 році переживали не кращі часи: «У районних центрах бібліотеки масово закриваються. Сьогодні йде тотальний погром бібліотечної системи, особливо в селах. Є нові громади, де закрили всі бібліотеки попри те, що це заборонено, попри те, що це незаконно – просто на ключ по факту закрили. Це не про те навіть, що не дають грошей на закупівлю книжок – це таке загальне. Просто фізичне знищення – книжки пакують в мішки для комбікорму, вивозять на ферми».

Поділяє думку Віталія Капранова і директор видавництва «Авіаз» Віктор Зеленський. Приміром, бібліотека Житомирської області, за його словами, не поповнювалася книжками п'ять-шість років. «Навіть взяти ту ж саму Київську область – Управління культури не закуповує книги, в обласному бюджеті вже шість років поспіль не виділяються кошти», – нарікає він.

Українська письменниця і культурна активістка Антоніна Спіридончева, підбиваючи підсумки року на своїй сторінці у Фейсбук, взагалі назвала 2017-й роком *літературної самотності й безнадії*. Зокрема, вона зазначила, що перенасичення Інтернету всіма видами високого й низького мистецтва та їхня безкоштовна доступність обезцінили все. Але найгірше те, що знищено повагу до праці автора, до акту творчості: «Попри реформи в книжковій галузі, створення „Українського інституту книги“, довгограючі обіцянки „популяризувати читання“, обмеження імпорту „з-за поребріка“, розростання книгарні „Є“, великі бібліотечні закупівлі для поповнення книжкових фондів, особисто я в новому році ніяких позитивних зрушень для себе не очікую», – ділиться письменниця [30].

На протиповагу певним негараздам вітчизняного книжкового ринку, міжнародна складова українського літературного процесу отримала в минулому році успішний розвиток.

Додає оптимізму така *знакова подія*, як обрання трьох українських письменників – Лариси Денисенко, Любка Дереша та Мар'яни Савки – *посланцями доброї волі ООН в Україні*. Як зауважує Олександр Мимрук, поет, журналіст,

культурний критик, випусковий редактор проекту «Читомо», обрання українських письменників посланцями доброї волі, розширення видавцями фестивальної географії, а також те, що наші письменники отримували престижні міжнародні відзнаки й звання є *надважливими подіями 2017-го літературного*.

Тож, минулого року список країн, які відвідали українські видавці, поповнився ще двома пунктами – це Мексика та Ліван: «Видавництво Старого Лева» взяло участь у виставці FERIA Internacional del libro de Guadalajara (FIL) у другому за величиною місті Мексики Гвадалахарі, а серед 255 учасників 61-ї Бейрутської книжкової виставки цього року вперше був вже цілий Український національний стенд. Завдяки сприянню посольства України в Лівані про нашу країну писали чи не в кожному місцевому ЗМІ, а на День України у Бейруті зібралася не лише діаспора, а й видавці, письменники з арабських країн, для яких Україна досить незнана й екзотична.

Серед *важливих нагород*: роман «Карбід» Андрія Любки вийшов у фінал престижної центральноєвропейської премії Angelus, яку щосені вручають у Вроцлаві; роман Софії Андрухович «Фелікс Австрія» 5 квітня у Братиславі отримав відзнаку Visegrad Eastern Partnership Literary Award; 9 вересня журі міжнародного конкурсу Vilenica в Любляні відзнаку за «багатогранну, провокативну і відверту літературу, яка повертає голос несправедливо забутим частинам Європи, і таким чином, у зухвалий, гумористичний та інтелектуальний спосіб повертає нам, середньоєвропейцям, власне і спільне минуле, і майбутнє», присудило Юрію Андруховичу. Таким чином, у список володарів премії Vilenica вперше увійшла й Україна [31].

Наймасштабнішою літературною подією, що вплинула й надалі впливатиме на імідж України в світі, став **Міжнародний конгрес ПЕН-клубу**. Для участі у форумі, що відбувався у Львові, приїхали близько 200 лідерів думок, письменників, поетів, перекладачів, журналістів, істориків, публіцистів та редакторів із понад 70 країн. Це важлива публіка, яка у своїх країнах формує громадську думку. Імідж України великою мірою залежить від того, як ці люди побачили нашу країну, що про неї дізналися, і як це зуміють ретранслювати своїм співвітчизникам. Форум – це шанс представити себе і почути та зрозуміти інших, наголосив письменник та публіцист, програмний директор 83-го Міжнародного конгресу ПЕН у Львові, президент Українського центру Міжнародного ПЕН-клубу Микола Рябчук.

Темою заходу стало «Відстоювання правди у добу пропаганди». Куратор, координатор команди конгресу, очільник офісу «Львів – місто літератури ЮНЕСКО» Ольга Муха переконана, що проведення ПЕН-клубу у Львові стало черговим підтвердженням того, що ми виходимо на літературну мапу світу дуже впевнено [32].

Між тим, інтернет-платформа Culturetrip, яку читають більше, ніж 10 мільйонів людей щомісяця, назвала *top-10 сучасних українських письменників*, прочитавши твори яких, на думку респондентів, можна зрозуміти більше про Україну, її сучасність і минуле. Їхні прізвища подано в такому порядку: Любко

Дереш, Сергій Жадан, Оксана Забужко, Юрій Андрухович, Лесь Поде-рев'янський, Марія Матіос, Ірен Роздобудько, Олександр Михед, Люко Дашвар, Ліна Костенко.

Натомість, автори літературного сайту Litakcent звертають увагу своїх читачів на те, що цей рейтинг склала Марія Сібірцева, яка мешкає в Україні. Відповідно, перелік, який вона склала для закордонного сайту, радше говорить про те, як власне українці уявляють те, що буде цікаве іноземцям. Саме тому в цьому списку відсутній один із найвідоміших українських авторів за кордоном Андрій Курков. Список також не враховує смаки чи цінності іноземної публіки, популярність певних українських авторів у тій чи іншій країні або кількість / наявність перекладів.

У коментарях до статті читачі називають такі «рейтинги» досить сумнівними, навіть зважаючи на популярність інтернет-ресурсів, які їх складають [33].

На прохання The Village Україна літературний критик Євгеній Стасіневич склав свій список *найкращих українських книг*, які побачили світ у 2017 році. «Можливо, не все тут можна зарахувати до „найкращого” й „найбільш вдалого” та беззастережно радити почитати, однак про всі ці видання треба принаймні знати. Тобто, це саме важливі українські книжки: романи й оповідання, нон-фікшн та есеїстика, глибокі дослідження і талановиті дебюти», – зазначає він.

Отже, «дебютом року» він визначив роман Остапа Українця «Малхут». До слова, літературний критик Дмитро Дроздовський вважає цей роман «*справжнім відкриттям літературного року*» завдяки стилістичній та ідейній незвичності тексту. «*Найгучнішою прозою року*» став роман Сергія Жадана «Інтернат». Журналістка «Української правди» Наталія Вуйтік визначила «Інтернат» як «*текст, який цього року чекали найбільше*». Роман отримав кілька нагород на Форумі видавців як найкращий сучасний прозовий текст «за художнє перекладення подій на Донбасі».

«У рубриці „розчарування року”, крім Ірванця, могли бути Винничук і Дереш, якби хтось на них сподівався. А от на „Харків” чекали з нетерпінням. І дарма», – іронізує Євгеній Стасіневич. Проте літературний критик Тетяна Трофименко якраз «Харків 1938» Олександра Ірванця називає хорошим жанровим текстом. Також вона констатує той факт, що в 2017 році в сучасній українській літературі з'явилося дуже мало добрих книжок. Традиційно кращою є ситуація в поезії, але серед багатьох збірок критик відзначає лише «Бабин Яр. Голосами» Маріанни Кіяновської.

Літературний оглядач, куратор літературних програм «Мистецького Арсеналу» Оксана Щур *найуспішнішою авторкою художньої прози 2017 року* вважає Катерину Калитко, яка за збірку оповідань «Земля загублених, або Маленькі страшні казки» в минулому році отримала премію Конрада та відзнаку «Книжка року Бі-Бі-Сі».

Євгеній Стасіневич книжку Катерини Калитко називає «*книгою року*», точніше – «*найкращою українською прозою 2017-го*» і наголошує, що завдан-

ням ринку на 2018 рік є витворення такої ситуації, коли найкращу прозу не тільки нагороджують, а й повсюдно читають.

Серед книжок про війну, яких у минулому році вийшло чимало, *перше місце* він віддає збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль» [34].

А найбільш «скандальною» дитячою книжкою, навколо якої спалахнули дорослі пристрасті, стала «Майя і її мами» Лариси Денисенко, презентацію якої у Львові зірвали погрозами праворадикальні організації.

Олеся Мамчич, українська письменниця, перекладач вважає, що цей скандал змусив суспільство поговорити на теми терпимості, різноманіття й діалогу як такого, а перекладач прози та віршів з англійської Володимир Чернишенко підкреслює, що тематика терпимості виявилася для українських читачів настільки новою, що саме вона й стала головною передумовою розкриття книжки [35].

Досить помітним у минулому році стало *явище буктюбу*, яке деякі спеціалісти називають «легкою критикою». Буктюб – це спільнота книголюбів, які знімають відео про книжки та викладають його на YouTube, що сприяє популяризації читання. Власний буктюб-канал може мати приватна особа, видавництво, письменник або книгарня.

Однією з популярних буктюберів у 2017 році стала тернопільський блогер Анна Лисенко, яка свою діяльність розпочала з відео, де розповідала про щойно прочитану книжку, а зараз входить у трійку найкращих буктюберів України [36].

«Звісно, нові формати літератури існують і будуть з'являтися, проте важливо те, що й традиційна нормальна книжка переживає сьогодні в Україні не найгірші свої часи, – вважає письменник і перекладач Юрій Андрухович. – Люди потяглися, купують, читають, передають з рук до рук на кросингу. Я думаю, наступними роками ця тенденція буде не тільки зберігатися, але й посилюватися. Література працює по-своєму в своїх аудиторіях».

Кіно. Як бачимо, в Україні піднімає голову не тільки книжковий ринок, а й кінематограф. І наприкінці 2017 року хіба що лінивий не наголосив, що відбулося відродження українського кіно. Прорив за проривом. Рекорди бокс-офісів серед українських фільмів. Маємо навіть прецедент фільму, що повністю окупився в прокаті – Mind.ua [37].

Кінопідсумки підбивають навіть ті, хто ще кілька років тому скептично питав «А що, в Україні є кіно?». Як зауважила Дар'я Бадьор, автор LB.ua, зараз це питання є не те що неактуальним, а й навіть невічливим. У прокат вийшло багато українських фільмів, які спровокували жваве обговорення в професійних колах і глядацький інтерес. Причому лівова частка українських фільмів, які глядач може знайти в кінотеатрах, фінансувалася за коштом держави – в бюджеті на 2017 рік на виробництво і розповсюдження національних стрічок виділили близько 500 млн грн [38].

Знаковий рік для української кіноіндустрії – «Детектор медіа». Згадуючи найважливіші події, автор інтернет-видання Лілія Зінченко зазначає: «багато-

страждальний» законопроект про підтримку кінематографії № 3081-д, ініційований об'єднанням «#КіноКраїна» та народним депутатом Миколою Княжицьким, приймався Верховною Радою двічі, вдруге – після вето Президента України Петра Порошенка та внесення до нього пропозицій. Згідно з новим законом, документальні, просвітницькі, анімаційні, дитячі, авторські та дебютні фільми можуть претендувати на державні кошти в розмірі до 100 % кошторису стрічки, ігрові, анімаційні та інші – до 80 %, а телесеріали – до 50 %. Закон також передбачає надання державної підтримки не лише кіновиробництву, а й суміжним, не менш важливим сферам – кінодистрибуції, кінопромоції, кінотеатрам, кіноархіву та кіноосвіті.

За цим законом, рішення про надання державного фінансування тому чи іншому кінопроекту й далі прийматимуться за результатами пітчінгів-конкурсів, що проводить Держкіно. До речі, кількість проектів, що взяли участь у другому турі десятого пітчінгу в червні 2017 року, була рекордною – 164.

Минулого року українські стрічки подорожували світом, а молоді вітчизняні режисери здобували нагороди на різноманітних кінофестивалях, у тому числі класу «А».

Перемогами на міжнародних кінофестивалях можуть похвалитися: документальна стрічка «Рідні» Віталія Манського – на кінофестивалі в Австрії; україно-німецький документальний фільм Георга Жено та Єлизавети Сміт «Школа № 3» – у секції фільмів Generation 14plus на Берлінале; українсько-словацька стрічка Петера Беб'яка «Межа» – на 18-му МК в Аррасі, Франція, картина також отримала нагороду за кращу режисуру МК у Карлових Варах; стрічку Павла Острикова «Випуск '97» Junior Jury визнало найкращою в категорії короткометражних фільмів 70-го МК в Локарно – Швейцарія; «Принутні» Аркадія Непиталюка – «Краща режисерська робота» в категорії «Повнометражний фільм» – на МК про гуманітарні проблеми людства в Болгарії; документальний фільм «Повітряні захисники» – на VIII Варшавському фестивалі авіаційних фільмів FlyFilmFestival; Дар'я Плахтій, головна героїня фільму «Стрімголов», – приз за найкращу жіночу роль у Марокко; документальний фільм Олександра Течинського «Дельта» – почесна згадка журі МК документального та анімаційного кіно в Лейпцигу; короткометражний фільм-дебют Пилипа Сотниченка «Технічна перерва» – переможець конкурсної програми ROFF Shorts International Competition Sleepwalkers 21-го Талліннського МК; стрічку «5 Терапія» Аліси Павловської відзначили на 32-му МК, що має статус кінофестивалю класу «А» – у Мар-дель-Платі, Аргентина. І це далеко не повний перелік перемог.

Український павільйон на кіноринку Marche du Film у Каннах, професійному майданчику Каннського кінофестивалю, минулого року представили вже вдесьте. Але *вперше* задля його організації об'єдналися представники вітчизняної кіноіндустрії – Київський МК «Молодість», Українська кіноасоціація, Асоціація кіноіндустрії України, Асоціація продюсерів України, Всеукраїнський

благодійний фонд Ігоря Янковського «Ініціатива заради майбутнього» та Держкіно.

На фестивалі в Торонто кіногалузь України *вперше* була представлена національним стендом. Також наші стенди працювали на «Берлінале» та Міжнародному фестивалі короткометражного кіно у Клермон-Феррані, Франція.

Дні й тижні українського кіно пройшли в Брюсселі, Ризі, Гельсінкі, Страсбурзі, Празі, Софії, Тбілісі, містах Лівану та Канади.

Потужно показало себе українське кіно й *на вітчизняних фестивалях*. У 2017 році вперше на Одеському МК було представлено так багато національних стрічок. Два українські фільми – «Рівень чорного» Валентина Васяновича та «Січень-березень» Юрія Речинського – увійшли до національного і міжнародного конкурсів фестивалю.

Українські кінопроекти здобували перемоги й *на міжнародних пітчінгах*. «Стоп-Земля» Катерини Горностай отримав головний приз в індустріальній секції МК ConnectingCottbus, який щороку проходить у Котбусі, Німеччина. В тому ж Котбусі стрічка Ярослава Лодигіна за романом Сергія Жадана «Ворошиловград», яка вийде в національний прокат під назвою «Дике поле», отримала приз секції Work in Progress (фільми, що знаходяться у виробництві). До речі, рік тому Connecting Cottbus назвав презентований продакшном LimeLite «Ворошиловград» найперспективнішим європейським проектом і вручив одразу дві нагороди – CoCo Best Pitch Award і CoCo Producers Network Award.

Щодо *переможців національного прокату*, на широкі екрани вийшли понад 30 українських стрічок. Зірковими можна назвати п'ять із них, що змогли зібрати рекордні для національного кіно бокс-офіси. І хоча окупилася з них лише одна, висновок очевидний – *український глядач готовий ходити на українське кіно*.

Против року – комедія «DZIDZIO Контрабас» Олега Борщевського, яку за 13 тижнів прокату фільм переглянули близько 310 тисяч глядачів, а касові збори сягнули понад 22 млн грн. Продюсери не розголошують бюджет стрічки, але заявляють, що вона повністю окупилася в прокаті, і планують зняти приквел. Права на стрічку «DZIDZIO Контрабас» було продано в Китай. Комедія доступна на сервісі Youtube, а також на VoD-платформі Megogo для десяти країн світу.

Рекордсмен із касових зборів – воєнна драма-бойовик Ахтема Сеїтаблаєва про оборону Донецького аеропорту «Кіборги». Стрічка стартувала в прокаті 7 грудня минулого року й побила рекорд касових зборів, зібравши тільки за перший вікенд 8,18 млн грн. У багатьох кінотеатрах «Кіборги» ще й досі проходять з аншлагом, а творці не перестають організовувати творчі зустрічі глядачів з командою фільму. Загальний бюджет фільму – близько 48 млн грн, половину з яких надало Держкіно.

Третій за касовими зборами – фентезі «Сторожова застава» Юрія Ковальова. Він теж за перший вікенд зібрав 8,18 млн грн. Бюджет фільму – 40,3 млн

грн, з яких 18,1 млн грн надало Держкіно. За повідомленням Film.ua, права на переклад і показ «Сторожової застави» продані у 27 країн світу.

Комедія «Інфоголік» Валентина Шпакова та Владислава Климчука – *найбюджетніша стрічка* зіркової п'ятірки. На створення та промо фільму було витрачено 4,2 млн грн, при цьому за сім тижнів прокату він зібрав трохи понад 5 млн грн. Історію про залежного від новин українця подивилися в кінотеатрах 70,5 тисяч глядачів.

«Червоний» Зази Буадзе зібрав за сім тижнів прокату 3 млн грн. Бюджет стрічки склав 20 млн грн, із яких половину надало Держкіно.

Українські кінематографісти поступово налагоджують тіснішу співпрацю з зарубіжними колегами.

Найгучнішими копродукційними проектами минулого року можна назвати три: стрічка «Легідна» Сергія Лозниці, над створенням якої працювали компанії з шести країн – Франції, Росії, Німеччини, Литви, Нідерландів; українсько-словацька стрічка «Межа», що тріумфально пройшла в прокаті в Словаччині, зібравши майже 2 млн євро при загальному бюджеті 1,5 млн євро, але в українському прокаті фільм успіху не мав; воєнна драма «Іній» Шарунаса Бартаса, створена за участі Литовського кіноцентру, телеканалу Arte (Франція) та Польського кіноінституту.

Стрічки «Іній» та «Межа», створені також за підтримки Держкіно, висували на «Оскар» у номінації найкращого фільму іноземною мовою від Литви та Словаччини відповідно. Проте в шорт-лист премії жодна з них не потрапила, як і висуванець від України – «Рівень чорного» Валентина Васяновича.

2017 рік відзначився появою *нових прокатних компаній*. Так, наприкінці року стало відомо, що українська компанія «Кіноман», що управляє кінотеатром «Жовтень», створила окремий підрозділ для промоції та розповсюдження українських національних фільмів – «Жовтень-прокат», директоркою якого стала засновниця ТОВ «Кіноман», очільниця кінотеатру «Жовтень» Людмила Горделадзе. Компанія заявила, що буде займатися прокатом трьох стрічок – «Стрімголов» Марини Степанської, «Іній» Шарунаса Бартаса та «Зрадник» Марка Хаммонда й Валеріу Жерегі. Ситуація цікава тим, що прокат драми «Стрімголов» відбудеться вдруге. Раніше дистриб'ютором стрічки була компанія Kinove. Але продюсер фільму Володимир Філіппов заявив, що не задоволений прокатом, помилився з вибором дистриб'ютора, тому знайшов нового.

Непорозуміння з продюсером очікували в 2017 році й на дистрибуторську компанію UFD (Ukrainian Film Distribution), що прокатувала в Україні фільм «Межа». Продюсер Андрій Єрмак на прес-конференції заявив, що прокатуватиме фільм самотужки, бо дистриб'ютор поставився до своїх обов'язків «не надто відповідально» і невдало розписав покази в кінотеатрах. UFD заперечила звинувачення продюсера та зазначила, що його слова не відповідають дійсності.

Наприкінці року відбулася *зустріч чиновників із кінопрокатниками* з приводу особливостей прокату українських національних фільмів, на якій пред-

ставники Держкіно та Національної ради з питань телебачення та радіомовлення закликали гравців ринку не обмежувати прокат фільму Ахтема Сеїтаблаєва «Кіборги» (прокатник – UFD), який вийшов на екрани 7 грудня і з 14 грудня мав конкурувати з черговим епізодом голлівудського блокбастера «Зоряні війни: Останні джедаї» (прокатник – V&N Film Distribution). Чиновники остерігалися, що стрічку «Кіборги», яка за перший вікенд прокату зібрала понад 8 млн грн, показуватимуть на не дуже зручних сеансах у невеликій кількості кінозалів. Представникам кінотеатрів нагадали, що в Україні встановлено квоту 15 % для національних фільмів у кінотеатрах, за невиконання якої передбачено штраф у розмірі 1530 грн, який, утім, можливо, збільшать.

У результаті під час професійної дискусії на Одеському кіноринку засновник та генеральний директор V&N Film Distribution Богдан Батрух назвав цю зустріч чиновників із кінопрокатниками кримінальною, а її ініціатора – «російським шпигуном». Дискусія пана Батруха з головою Держкіно Пилипом Ілленком з цього приводу теж увійшла до переліку *скандалів минулого року*. Крапку в ній під кінець року вирішив поставити парламентський Комітет з питань свободи слова та інформаційної політики на чолі з Вікторією Сюмар (партія «Народний фронт»), який вирішив попросити Антимонопольний комітет України перевірити кінодистрибутора-монополіста V&N Film Distribution.

Рік також запам'ятається й запеклою дискусією про *роль кінокритиків в українському кінопроцесі*, яку розпочав «Детектор медіа» в межах фестивалю «Де кіно», та яка переросла у Facebook-війну першого заступника голови Держкіно Сергія Неретіна з кінокритиками. Зокрема, чиновник вважає, що кінокритики не мають права негативно висловлюватися про українські фільми, оскільки самі ніколи нічого не знімали. Його повідомлення було адресовано насамперед Олександрю Гусеву, який написав не надто схвальну рецензію на фільм Ахтема Сеїтаблаєва «Кіборги».

Ця словесна перепалка, що відбувалася на високих тонах із застосуванням ненормативної лексики, викликала бурхливу реакцію кіноспільноти. На сторінках «Детектора медіа» з цього приводу активно висловлювалися вітчизняні кінознавці. Була навіть спроба організувати круглий стіл, де б сторони конфлікту змогли обговорити свої позиції та дійти згоди, але кінокритики не захотіли зустрічатися з першим заступником Держкіно в реалі.

Тож разом із суттєвим збільшенням виробництва українських кінострічок на передній план вийшла проблема: як писати про ці стрічки? Чи мусять кінокритики, даючи свої професійні оцінки нових фільмів, враховувати всі локальні складнощі, зокрема й відсутність звички у глядачів ходити у кінотеатри саме на українські фільми? Чи не варто українським кінокритикам бути поблажливішими до національного кіно, про яке ще донедавна майже не було чути і яке сьогодні має конкурувати зі значно більш потужним західним кінематографом? І чи не слід розглядати безкомпромісних критиків стрічок, подібних «Кіборгам», як громадян, котрі є потенційно небезпечними для національної безпеки нашої країни?

Журналіст «Детектор медіа» Марина Баранівська та відеограф Світлана Григоренко, які готували цей матеріал, зауважують, що останнє – не хвороблива фантазія, а один з небезпечних екстремумів дискусії, що періодично виникає у соцмережах між першим заступником голови Держкіно та спільнотою кінокритиків, зокрема Олександром Гусєвим. Відстоюючи своє професійне право мислити вільно він сказав: «Одна з найбільших загроз під час війни – стати схожим на свого ворога». «Зараз не час критикувати українські фільми, принаймні ті, що покликані об'єднувати українців перед загрозою російської агресії», – продовжує наполягати на своєму перший заступник голови Держкіно Сергій Неретін [39].

До цієї дискусії в онлайн-просторі під'єднався і кінокритик Ігор Грабович: «Дивно, чому цапами-відбувайлами в теперішній ситуації опинилися кінокритики, а не кінорежисери, сценаристи чи продюсери, зрештою, у першу голову саме вони, оскільки в нас продюсерська система виробництва? Чому критики, а не виробники? Може, в нас на екрани виходять суцільні блокбастери та касові чемпіони? Може, ми отримуємо багато призів на міжнародних кінофестивалях? Може, про нову хвилю українського кіно говорять у світі, як ще недавно про румунську? Ні, такого немає. Згоден, дуже важко огульно звинувачувати якусь групу кіновиробників, оскільки завжди йдеться про конкретний фільм, із якого не виведеш нічого путнього, бо ніхто точно не знає, як насправді розподілялися функції під час виробництва, хто зробив який внесок, буває, що в титрах стоїть одне прізвище, а знімали зовсім інші люди. Тож авторам фільму, хто б вони не були, простіше сховатися за чиєсь плече, сьогодні найчастіше це плече Держкіно, яке, у свою чергу, ховається за широкі спини глядача й касових зборів, які, мовляв, вирішують усе, хоча з касовими зборами українських фільмів у нас повна катастрофа. Критику тут ховатися немає за кого... У мене є сотня запитань до українських фільмів, які щойно починаєш дивитися – й одразу не знаєш, за що хапатися... У моді все ще збірні образи, міста без назв, вулиці без адрес, персонажі без мотивацій... Тому наші фільми нині представляють переважно своїх творців, ким би вони не були, а не Україну та людей, які її населяють. Отож вони дуже вразливі до зауважень. Об'єктивно. Шкода тільки, що бачать це тільки кінокритики» [40].

Тим часом у київському кінотеатрі «Жовтень» пройшов **Перший тиждень кінокритики**. Ініціатором події виступила дистрибуторська компанія «Артхаус трафік», але кінознавці, залучені до організації події, не приховували, що ідея виникла не в останню чергу через бурхливі обговорення ролі критики, про які зазначено вище. Концепція Тижня проста: четверо кураторів – кінознавці Дар'я Бадьор, Надія Заварова, Олександр Гусєв та Станіслав Битюцький – обрали по одній стрічці на свій смак і після показів обговорювали їх із глядачами. Організатори цього заходу сподіваються, що новостворений фестиваль розвиватиметься та стане щорічним.

2017-й відзначився для кінематографічної України створенням національної кіноакадемії та запровадженням **першої національної кінопремії** – «Золо-

та дзига». Ініціатором став Одеський міжнародний кінофестиваль. Головним символом кінопремії стала статуетка «Золота дзига», дизайн якої розробив український митець Назар Білик. Організатори зазначили, що дзига – це символ стрімкості та невпинного розвитку. Крім того, назва нагадує про творчий спадок видатного українського кінематографіста Дзиги Вертова.

Першим володарем «Золотої дзиги» як найкращий фільм стала стрічка **«Гніздо горлиці»** Тараса Ткаченка.

У серпні минулого року стало відомо, що *Київський міжнародний кінофестиваль «Молодість»* змінює дату проведення. З традиційного жовтня найбільший український кінофорум перенесли на травень. Таке рішення організатори пояснили потребою розвантажити перенасичений кіноподіями жовтень. До того ж, за словами організаторів, травень – найкращий туристичний місяць для столиці, отже, до кінофестивалю можна буде залучити набагато більше гостей.

«Молодість. Пролог» –дводенна подія, у рамках якої було проведено Національний конкурс короткого метру (переможцем став Павло Остриков із фільмом «Випуск'97»), позаконкурсні покази «Фестиваль фестивалів», «Свобода: кіно соціальних змін», а також заходи індустріальної секції, зокрема щорічний пітчінг ідей Boat Meeting.

Отже, фінансування кіновиробництва з бюджету зросло, наші режисери здобули успіхи на міжнародних фестивалях, а продюсери зібрали рекордні за всю історію вітчизняного кіно бокс-офіси. Протягом року майже на всіх публічних заходах, так чи інакше пов'язаних з кіновиробництвом, говорили про «ренесанс українського кіно». І продюсери найуспішніших стрічок дружно хвалилися у Фейсбуці касовими зборами своїх проєктів.

Інтернет-видання «Детектор медіа» розмістило на своїх сторінках матеріал українського письменника, журналіста Андрія Кокотюхи, який також дає свою оцінку результатам кіногалузі за 2017 рік. Власне він, спираючись на звіт Голови Державного агентства України з питань кіно, опублікований у Фейсбук, зосереджує увагу читача на повному метрі. Зокрема йдеться про зазначені в публікації Пилипа Ілленка сімнадцять стрічок, більшість із яких вийшла в широкий прокат у другій половині 2017 року. За висновком Андрія Кокотюхи, ми маємо доведений факт: українське кіно почало пробуджуватися й поволі набувати індустріальних ознак. І хоча не всі художні кінострічки мали гучні прем'єри й відповідний резонанс, вони вже претендують зайняти не лише фестивальну нішу, а великі кінозали, причому в зручний для масового глядача час.

На його думку, імпровізований український кіносезон більш ніж успішно закрили «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва – і він же виявився ледь не єдиним режисером, котрий зміг представити публіці два фільми протягом одного року. Йдеться про «Чужу молитву», яка у прокаті зібрала дуже скромну касу. Натомість «Кіборги» – лідер зборів. Звісно, на першому місці «DZIDZIO Контрабас». Проте цю комедію створено без державної підтримки, як раніше «Інфого-

лік», котрий все одно увійшов до п'ятірки найуспішніших українських стрічок за всіма можливими версіями.

До речі, саме 2017 року про українське кіно взагалі вперше в історії незалежної України заговорили як про продукт, який може мати комерційні перспективи й конкурувати, наголошує Андрій Кокотюха. Проте бокс-офіс і мірвання ним – головний, найбільший поки що камінь спотикання на шляху становлення та розвитку індустрії. Безжальний Фейсбук вітає і досі вітає «Кіборгів» з успіхом – при цьому кожен другий дописувач зазначає, що фільм провалився у прокаті. Те саме кажуть про інші, створені за участі держави стрічки, котрі саме Держкіно визначає переможцями в перегонах за касу – «Сторожову заставу» та «Червоного». Ну а кінокритик Ярослав Підгора-Гвяздовський взагалі визначив останній із трьох згаданих фільмів як найбільший провал року. При цьому назвав провальним і напрям патріотичного кіно як такого, хоча патріотичні «Кіборги» в цілому похвалив, обізвавши незадовільною хіба операторську роботу й занадто, на його думку, «телевізійну» картинку.

Як же це слід розуміти? Фільм, який опинився серед лідерів прокату за результатами касових зборів, у той самий час є прикладом дурного викидання державних коштів. Це стосується не лише «Червоного» й не лише висновків окремо взятого критика, зазначає Андрій Кокотюха. Користувачі соцмереж, які в процесі тринадцяти українських кінопрем'єр червня – грудня 2017 року стали експертами з кіновиробництва, легко порівнюють бокс-офіси наших фільмів зі зборами «Піратів Карибського моря» та «Зоряних війн», наводячи подібні стрічки як приклад успішності. Натомість жоден із переможців від Держкіно не окупив витрат на власне виробництво. Соціальні мережі розкривають людям цю страшну таємницю.

На перший погляд варто визнати подібну правоту. Ті ж самі «Кіборги» зібрали великий врожай за короткий термін – та це все одно вдвічі менше, ніж заявлений бюджет у 49 мільйонів гривень, половину з яких дала держава. «Червоний» зі своїми значно скромнішими трьома мільйонами теж не перекрив десяти державних. Не кажучи вже про кошти, отримані, як того вимагає закон, з інших джерел. «Сторожова застава» мала потужний медійний ресурс, пристойний рекламний бюджет і перед виходом на екрани команда демонструвала креатив: однойменні поштові марки й розмальовані тролейбуси. Відтак здобуті без малого 19 мільйонів – теж половина від оголошеного бюджету.

Отже, якщо йти за логікою розвинених індустрій, усі гучні успіхи запросто можна тут же охрестити провалами. Заробляють, виглядає, лише малобюджетні комедії на кшталт «DZIDZIO Контрабас» та «Інфоґоліка», що все одно прецедент: дотепер навіть у нуль ніхто з виробників не виходив. Але для процесу, який перебуває у стані активного поступового розвитку, така логіка неприйнятна категорично.

Вислів «провал у прокаті» до актуальних українських стрічок не слід застосовувати щонайменше п'ять найближчих років. Нехай кіно стане доступним усім українцям, а не лише мешканцям Києва й міст-мільйонників. А про успіх

чи провал варто розмірковувати, коли облік проданих квитків на кожен новий український фільм піде не на сотні тисяч, а на мільйони. Поки цього немає. До того ж, одиниці з тих, хто називає вітчизняні стрічки провальними, а отже витрати на них із бюджету визначає марними й шукає в державній підтримці створення фільмів корупцію, розуміють: бокс-офіс не має нічого спільного з заробітком компанії-виробника. Іншій агресивній більшості треба розтовкти на пальцях і з калькулятором: зібрана каса ділиться на три частини. Виробники «DZIDZIO Контрабас» отримали близько семи мільйонів гривень при вкладених чотирьох мільйонах. Чарівне слово «мільйони» замилує очі тих, хто вимагає підвищення зарплат, збільшення соціальних виплат і сам користується бюджетними коштами. Адже за нинішнім курсом ціна успіху абсолютного лідера українського прокату – на крапельку вища за 100 тис. доларів. Погодьтеся, голлівудськими зборами і прибутками тут не пахне. Для кіноіндустрії – там, де вона є, звісно, – це не кошти, а сльози. Тим більше для комедії, одного з найзатребуваніших глядачами жанрів.

Тож якщо звично порівнювати з Голлівудом, «DZIDZIO Контрабас» не менший лузер, ніж ті, кого звинувачують у касовому провалі. Власне, тому в українське кіно поки що вкрай неактивно йдуть приватні інвестиції. Виробництво та прокат фільмів у нас поки не зробилося тим бізнесом, яким є в Америці та окремих країнах Європи. Наша модель фінансування виробника ближча до європейської – це державна підтримка. Різниця в тому, що там держава так само має підтримку у вигляді національних медіа, котрим тамтешнє кіно регулярно постачає зірок, звичних і нових. Нам бракує інформаційного супроводу кожного окремо взятого фільму, представлення його подією, ігнорування залучених у них акторів.

Завершуючи свій огляд кіногалузі 2017 року на сторінках інтернет-видання «Детектор медіа», письменник наголошує, що вихід у прокат чергового українського фільму – байдуже, за підтримки Держкіно чи ні – вже є прикладом успіху. Адже нікуди не зникла культура відвідування кінотеатрів як елемент дозвілля. А провал – це коли про нову стрічку ніхто й ніде не говорить та не пише. Ось за яким рахунком варто нині оцінювати наше нове кіно [41].

«З певними підставами можна припустити, що 2017-й – помітний рік „великого перелому в українському кіно. Переважно – в кількісному факторі. Але є й окремі фактори якості». Авторський рейтинг від тижневика «Дзеркало тижня» подає лише деякі важливі й принципові кіноподії року, що минає.

Рекордна кількість українських прем'єр у прокаті. Якщо ще кілька років тому неможливо було уявити, що за 12 календарних місяців у вітчизняному прокаті може з'явитися три десятки вітчизняних стрічок, то неймовірно стало очевидним – у 2017-му. Однак, кількісний чинник не повинен бути діагнозом «запаморочення від успіхів». Оскільки кіноринок диктує свої жорстокі закони. І виживатимуть на ньому тільки найсильніші.

Утвердження міжнародної статусності Одеського кінофестивалю. Не найкращий літній період, бо спека. Не найкращі люди планети на червоній ки-

лимовій доріжці біля Оперного театру (що стало вже притчею во язицех). Але багато в чому справді найкращі в Україні фестивальні програми, насичений асортимент. У 2017-му найкращим повнометражним українським фільмом назвали «Dixie Land» Романа Бондарчука, а найкращою короткометражною – стрічку Павла Острікова «Випуск – 97».

Фестиваль Docudays як дзеркало важкої реальності та спотвореної дійсності. Ще один помітний і впливовий український кінофест, який останнім часом теж утвердив свою художню й соціально-політичну репутацію. Важливо зазначити, що фестиваль не обмежує себе якимись традиційними форматами, постійно пропонує нові паралельні проекти на своїй території. Як і 2017-го.

Повна самоокупність у прокаті фільму «DZIDZIO Контрабас». Кінокартина створила чудовий прецедент самоокупності українського фільму в прокаті. Тим більше що фінансування тут не державне, а суто приватні інвестиції. Про жанрові особливості та художні переваги комедії – думки різні. Як і має бути, коли йдеться про комедію, що грає з глядачем у гру «трохи нижче плінтуса». Тим часом «DZIDZIO...» може породити новомодний тренд у кіно: зірка естради в головній ролі – і касові збори в кишені. Зовні це легкий шлях, але ж у мистецтві легких шляхів не буває.

Касові успіхи українських комедій, фентезі, військових драм. До радості у зв'язку з самоокупністю «DZIDZIO...» додаються радощі стосовно касових зборів вітчизняних фільмів досить різних жанрів. Політична комедія «Слуга народу» від Володимира Зеленського «нашкрядала по засіках» понад 25 млн грн. А військова драма «Кіборги» спантеличила високими показниками касових зборів навіть своїх творців. Пристойні результати також у «Сторожовій заставі» – понад 18 млн.

Найкращий режисерський кінодебют – Марина Степанська. В українському кіно в бій ідуть не тільки старики, а й жвава обдарована молодь. «Стрімголов» – психологічна кінодрама, що стала повнометражним режисерським дебютом Марини Степанської. Фільм помітили на фестивалях, він ротувався як можливий кандидат від України на «Оскар». Багато кінокритиків, думки яких часто розбігаються, відзначають Марину Степанську як перспективного, цікавого режисера, як справжнє кіновідкриття 2017-го.

Паралельна реальність під умовною назвою «*нові українські серіали*» – саме такою реальністю і є. Сноби від кіно ставляться до цього мильного потоку поблажливо, масовий глядач не намагається бодай запам'ятати імена та обличчя акторів, які в цих проєктах мелькають (Станіслав Боклан і Дмитро Суржиков – прекрасні винятки). У поточному контексті активізації серіаловиробництва – в рамках монополій Коломойського, Пінчука, Фірташа, Ахметова, інших ніби незалежних компаній – у першу чергу робочі місця та заміна російського телеконтенту телеконтентом вітчизняним. Принаймні до «Гри престолів» багатьом нашим творам поки що далеко, але на все свій час.

Народження нового покоління: актори, ролі, тренди. Незаперечною подією 2017-го став фільм «Кіборги». Не лише як проєкт на зламі художності

та документалістики. А і як проект, що концентрує в своїй основі творчі пошуки нового кінопокоління і відкриває в тому ж таки поколінні і нові імена. Колекція акторських робіт у цій картині (і старі, й молоді) – свідчення життєстійкості національної акторської школи. Принаймні хочеться, щоб після цієї прем'єри з'явилися нові достойні роботи – в Макара Тихомирова, Слави Довженка, Романа Ясіновського, Віктора Жданова, Романа Семисала, інших.

І ще одна важлива особливість цієї резонансної картини – тут явлений приклад розкриття на екрані надзвичайно складної трагічної актуальної теми кінозасобами неспекулятивними, непафосними й неагітпропівськими. «Кіборги» (навіть із урахуванням різнобіжності критичних думок та скандальних заяв окремих іноземних журналістів) явили приклад мобілізаційного фільму, в хорошому сенсі. Оскільки така мобілізація передбачає – патріотизм, співчуття, пошук мирних відповідей на жорстокі питання під час війни [42].

Під кінець року в «Дзеркалі тижня» започаткували спеціальну рубрику «Відкриття – 2017 в українській культурі», де всі охочі висловлювали свої версії. Так, думку кінорежисера Михайла Ілленка, *творчим відкриттям* став **Аркадій Непиталюк**, режисер фільму «Припутні». «Як на мене, ця картина – одна з найцікавіших у 2017-му, бо яскраво свідчить про індивідуальний творчий шлях, який свідомо обрав для себе режисер Аркадій Непиталюк», – зауважує він.

Художній керівник Київського театру «Золоті ворота» Стас Жирков відкрив для себе у 2017-му актора **Романа Ясіновського**, відомого широкому загалу за фільмом «Кіборги».

З появою на екранах «Сторожової застави» актор **Роман Луцький** для багатьох став справжнім *відкриттям нового українського кіно*, пише Алла Самойленко, кастинг-директор. Ми є свідками зародження в нашій країні того самого омріяного інституту зірок, рушійної сили будь-якої продуктивної кінематографії світу, що робить питання повноцінного самоокупного функціонування кіноіндустрії просто риторичним [22].

Свій погляд на кінопідсумки – 2017 підготував для онлайн-журналу Korydor Дмитро Десятерик, кінокритик, журналіст, відзначивши декілька важливих, на його погляд, картин у різних категоріях. Найперше це *крупнобюджетні проекти*. Приміром, «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва – перша ігрова картина про війну, яка закладає стандарти українського ігрового кіно на багато років уперед. «Наступні режисери будуть спиратися на нього або ж відштовхуватися узапереченні його, але все одно він залишиться», – упевнений кінокритик. А от такі фільми як «Сторожова застава» і «DZIDZIO Контрабас» важливі з кількісного погляду – їхні мистецькі якості автор воліє не конкретизувати.

Друга категорія – це *авторське малобюджетне, немасове кіно*. Нарешті почали з'являтися гарні ігрові фільми. По-перше, чорна комедія «Припутні». Її режисер – Аркадій Непиталюк – надзвичайно обдарований митець, а його фільм – безумовна удача нашої кінематографії.

«Стрімголов» – *дебют* молодої режисерки **Марини Степанської**, актуальна історія про розгублене покоління, яке опинилося на переломі історії, ситуації в країні. Фільм, безумовно, вартий згадки як серйозна психологічна драма.

Зняті у *копродукції* «Межа» і «Червоний» – важливі тим, що вони жанрові й розраховані на масову аудиторію. Причому «Червоний» вирізняється тим, що руйнує традицію низки трагічних фільмів на історичну тематику.

Подією у нашому кінематографі стала картина режисера Сергія Буковського «Головна роль» – атмосферна, витончена, одна з найцікавіших та досконало зроблених документальних стрічок.

Документальний фільм, який поки не вийшов у прокат, але вже зібрав призи – «Дельта» Олександра Течинського, фотографа, який не має спеціалізованої кінематографічної освіти, однак «за якістю це практично живопис Брейгеля», – відзначає Дмитро Десятерик [9].

«2017-й став найкращим роком для українського кіно за весь час Незалежності. Лишилося тільки, поставивши кіно на ноги як індустрію, ствердити його як школу – з власним унікальним обличчям. Неабияке завдання. Але я чомусь думаю, що в нас усе вийде», – запевняє він [43].

Наразі можна з упевненістю казати, що українське кіно перестає бути кустарним мистецтвом і стає нормальним явищем масової культури в Україні. А це вже елемент оформлення нашої суб'єктності [44].

Письменник Андрій Любка назвав 2017-й роком ренесансу української культури: «І хоча Україні не вдалося стати взірцем успішних реформ, але є одна сфера, здобутки в якій незаперечні – культура, що дає всі шанси продовжити і посилити цю тенденцію в 2018-му» [3].

Кожного разу, коли доводиться говорити про підсумки того чи іншого року, ми намагаємося зрозуміти, скільки було успіхів і поразок, «зрад» і перемог. Але, коли ми говоримо про Україну – це методично неправильний підхід. З одного боку, наша країна зараз проходить – хай і з відставанням у 20–25 років – ті ж самі процеси, які проходили у 90-і роки країни Центральної Європи і Балтії. Зміни в економіці, боротьба з корупцією, реформи, децентралізація тощо. Але є щось, що робить Україну несхожою на всі інші країни, в яких відбувалися реформи. Віталій Портников, журналіст, оглядач «Радіо Свобода» назвав це *кризою ідентичності*. Це наша головна проблема. Саме з нею пов'язані десятиріччя відставання і фактичний крах державних інституцій у 2014 році. Україна не стане Україною без розвитку культури і перемоги української мови.

«Якщо не буде розвиватися українська культура, якщо не переможе українська мова, якщо не розвиватиметься українське кіно, якщо не стане сучасним театр, якщо не буде україномовною освіта, якщо не заговорять українською Київ, Дніпро, Одеса і Харків. Якщо цього не відбудеться – в результаті всіх реформ Україна просто стане успішною колонією сусідньої Росії, землею безбатченків. А якщо сама Росія подолає власну кризу і замість кримінального авторитарного середньовіччя знову почне будувати нову демократію, ця успішна колонія просто до такої Росії залюбки приєднається – „какая різниця”. Саме то-

му для мене головний підсумок 2017 року – це початок рішучих змін саме у гуманітарній сфері. Змін у культурній та інформаційній політиці, в освіті, у ставленні до історії, – переконаний журналіст. – Без цих змін всі інші реформи не варті паперу, на якому пишуться закони і постанови. Не вірте тим, хто переко-нує що головне – просто добре жити. Добре жити можна будь-де, тим більше, що сусідні країни вже готові прийняти сотні тисяч українців. А наше з вами за-вдання – добре жити в Україні. В Україні з власним обличчям» – резюмує Віта-лій Портников [45].

«Насправді європейський стиль реформ повільний, такий, що дає види-мий результат не тут і зараз, а щонайменше через три-п'ять років. Певно, це не зовсім вкладається в рамки української нетерплячки, коли зміни на краще ма-ють статися вмить. Проте звички, як і мода, перемінні, питання лише в тому, скільки зусиль і часу потребує їхня заміна альтернативними. Чи вистачить ук-раїнцям терпцю та послідовності впровадити новації, покаже, зокрема, і те, що відбуватиметься в культурній сфері країни у 2018-му», – кидає українцям ви-клик Ганна Трегуб, автор часопису «Український тиждень» [1].

Список літератури

1. Трегуб Г. Ефект метелика: великі амбіції, дрібні кроки [Електронний ресурс] / Ганна Трегуб. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Culture/206684> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

2. Закусило М. Законодавчий 2017-й: без аудіовізуальних послуг, зате з підтримкою кінематографії та мовними квотами: підсумки 2017 року в галузі медійного законодавства [Електронний ресурс] / Мар'яна Закусило. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/134041/2018-01-25-zakonodavchii-2017-i-bez-audiovizualnih-poslug-zate-z-pidtrimkoju-kinematografii-ta-movnimi-kvotami/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екра-на.

3. Любка А. 2017-й став роком ренесансу української культури [Елект-ронний ресурс] / Андрій Любка. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://zrada.today:8080/prognozi-i-dumki/kultzona/2017-y-stav-rokom-renesansu-ukrayinskoji-kulturi> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

4. Масенко Л. Українська мова і влада України: труднощі порозуміння [Електронний ресурс] / Лариса Масенко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28987044.html> (дата звернення: 12.02.2018). – На-зва з екрана.

5. Андрухович заступився за державний тиск у мовній сфері [Електрон-ний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://gazeta.->

ua/articles/sogodennya/_andruhovich-zastupivsvya-za-derzhavnij-tisk-u-movnij-sferi/813662 (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

6. Найкращі українські пісні 2017 року за версією Радіо МАКСИМУМ [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://vsviti.com.ua/nws/78969> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

7. Шевченко І. Шість місяців мовних квот: чи зазвучала Україна повному [Електронний ресурс] / Ірина Шевченко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/1903681-shist-misyatsiv-movnih-kvot-chi-zazvuchala-ukrajina-po-novomu.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

8. Кондратюк назвав найкращі українські хіти 2017-го [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://np.pl.ua/2018/01/kondratyuk-nazvav-najkraschi-ukrajinski-hity-2017-ho/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

9. Шинкаренко О. Підсумки року: різні обличчя культури [Електронний ресурс] / Олег Шинкаренко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/pidsumky-roku-rizni-oblichchya-kul-turi.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

10. Які концерти люблять українці. Блог експерта [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/blogs/jaki-kontserti-ljubljat-ukrajintsi-blog-eksperta-847635.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

11. Вуйтік Н. Що дочитати, послухати і передивитися до кінця 2017-го. Підсумки року в культурі [Електронний ресурс] / Наталія Вуйтік. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/culture/2017/12/22/228093/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

12. Вареница С. Зрелищ и зрелищ. Зачем Украине столько музыки? [Електронний ресурс] / Вареница Саша. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://live.karabas.com/zrelissh-i-zrelissh-ili-zachem-ukraine-stolko-muzyki/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

13. Лучшая украинская музыка 2017. Итоги года от Karabas Live: редакция Karabas Live называет самые важные имена, работы и события в современной украинской музыке в 2017 году [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://live.karabas.com/itogi-goda-2017/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

14. Бондаренко О. Чому О.Torvald на «Євробаченні» – це добре [Електронний ресурс] / Олексій Бондаренко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу:

<https://tsn.ua/blogi/themes/zhittya/chomu-o-torvald-na-yevrobachenni-ce-dobre-889104.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

15. З піснею на Євробаченні – 2017 Україна сильно помилилася, – музичний експерт [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://24tv.ua/z_pisneyu_na_yevrobachenni_2017_ukrayina_silno_pomililasya__muzichniy_ekspert_n818194 (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

16. Як змінився Львів у 2017 році: головні спогади року [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://zaxid.net/yak_zminivsia_lviv_u_2017_rotsi_n1444428 (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

17. Пласконь Є. LvivMozArt: у місті стартував фестиваль, який складає конкуренцію Аугсбургу і Зальцбургу [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.032.ua/news/1766046> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

18. Вергеліс О. Сімейні сцени. Театральні події 2017-го [Електронний ресурс] / Олег Вергеліс. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/ART/simeyni-sceni-teatralni-podiyi-2017-go-263560_.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

19. «Київський рахунок»: критики назвали топ-10 вистав столиці [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://teatre.com.ua/news/19.12.2017-yjvskuj-rahunok-krytyku-nazvaly-top-10-vystav-stolytsi/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

20. Український театр з тріумфом виступив у Мюнхені [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/CULTURE/ukrayinskiy-teatr-z-triumfom-vistupiv-u-myunheni-260770_.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

21. Артюшенко В. Українські театри спільними коштами рятують Будинок ветеранів сцени у Пущі [Електронний ресурс] / Василь Артюшенко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/CULTURE/ukrayinski-teatri-spilnimi-koshtami-ryatuyut-budinok-veteraniv-sceni-u-puschi-260726_.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

22. Варто запам'ятати! Відкриття – 2017 в українській культурі [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/ART/varto-zapam-yatati-vidkrittya-2017-v-ukrayinskiy-kulturi-264615_.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

23. Олійник Є. «Мій дід копав...»: хаос пам'яті [Електронний ресурс] / Євгенія Олійник. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/mij-did-kopav-haos-ramjati.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

24. Гайшенець А. Театр абсурду. Шоу з новим театром на Подолі триває [Електронний ресурс] / Анастасія Гайшенець. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/79226/Teatr_absurdu_Shou_z_novum_teatrom_na (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

25. Як справи: сьогодні і завтра креативних індустрій в Україні [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/platforma-summary> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

26. Артеменко О. Новоприбувшіє: культурні просторы, котрыє открылись в 2017-м [Електронний ресурс] / Ольга Артеменко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://bit.ua/2018/01/new-art-spaces-2017/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

27. Артеменко О. Арт в Україні: самыє знаковыє событія 2017-го [Електронний ресурс] / Ольга Артеменко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://bit.ua/2018/01/art-v-ukraine-samy-e-znakovye-sobytiya-2017-go/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

28. Рублевська Р. Мистецтво та інвестиції. Підсумки року [Електронний ресурс] / Роксана Рублевская. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://chernozem.info/journal/22-mistectvo-ta-investiciyi-pidsumki-roku/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

29. Інститут книги, занепад бібліотек та обмеження на російське – видавці про підсумки 2017 року [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraine-books/28963102.html> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

30. Спіридончева А. Мій 2017-й – рік літературної самотності і безнадії [Електронний ресурс] / Антоніна Спіридончева. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.spiridoncheva.com/2017/12/31/2017-rik-literaturnoi-samotnosti/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

31. Мимрук О. Міжнародні перемоги українців у літературній сфері–2017 [Електронний ресурс] / Олександр Мимрук. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/news/mizhnarodni-peremogi-ukraïinciv-u-literaturnij-sferi-2017> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

32. Львів стане першим містом в Україні, що прийматиме Конгрес Міжнародного ПЕН-клубу [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/07/05/lviv_stane_pershym_mistom_v_ukraini_shcho_pryumatyme_kongres_mizhnarodnogo_1126733 (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

33. Сайт Culturetrip назвав десятку найбільш визначних сучасних українських письменників [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2017/12/11/sayt-culturetrip-nazvav-desyatku-naybilsh-viznachnih-suchasnih-ukrayinskih-pismennikov/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

34. 10 найважливіших українських книг [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.the-village.com.ua/village/knowledge/knowledge-2017/266551-10-nayvazhlivishih-ukrayinskih-knig> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

35. «ЛітАкцент року – 2017»: відгуки журі. Номінація «Поезія і проза для дітей» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2018/01/22/litaktsent-roku-2017-vidguki-zhuri-nominatsiya-poeziya-i-proza-dlya-ditey/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

36. Золотнюк А. Тернополянка Анна Лисенко: «Буктьюб – платформа, де можна вільно говорити про книжки» [Електронний ресурс] / Запитувала Анна Золотнюк. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://teren.in.ua/2017/01/11/ternopolyanka-anna-lysenko-buktyub-platforma-de-mozhna-vilno-govoryty-pro-knyzhky/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

37. Городнича К. Генпродюсер ОМКФ: «На жаль, наша кіноосвіта – в жалюгідному стані» [Електронний ресурс] / Катерина Городнича. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://mind.ua/style/20179913-genprodyuser-omkf-na-zhal-nasha-kinoozvita-v-zhalyugidnomu-stani> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

38. Бадьор Д. Пилип Ілленко: «Теза про те, що попит народжує пропозицію, – хибна для креативних індустрій» [Електронний ресурс] / Дар'я Бадьор. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2017/12/29/386155_pilip_illienko_teza_pro_te_shcho_porit.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

39. Баранівська М., Григоренко С. Неретін vs Гусєв. Важливий діалог про кіно, що насправді не відбувся [Електронний ресурс] / Марина Баранівська Світлана Григоренко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://video.detector.media/interview/neretin-vs-gusyev-vazhlyvyu-dialog-pro-kinoshho-naspravdi-ne-vidbuvsya-i124> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

40. Грабович І. Що бачать тільки кінокритики [Електронний ресурс] / Ігор Грабович. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://detector.media/kritika/article/133585/2018-01-11-shcho-bachat-tilki-kinokritiki/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

41. Кокотюха А. Заявляти про провали українських фільмів у прокаті передчасно й неправильно [Електронний ресурс] / Андрій Кокотюха. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://detector.media/kritika/article/133539/2018-01-09-zayavlyati-pro-provali-ukrainskikh-filmiv-u-prokati-peredchasno-i-nepravilno/> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

42. Левицький Д., Філатов А. Рік великого перелому [Електронний ресурс] / Дмитро Левицький, Антон Філатов. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/ART/rik-velikogo-perelomu-263559_.html (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

43. Десятерик Д. «Українському кінематографу» – підсумки року від Дмитра Десятерика [Електронний ресурс] / Дмитро Десятерик. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrkino.com.ua/kinotext/news/?id=9130> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

44. Подтуркин Д., Трегубов В. 2017: Мы успели? Стал ли 2017-й важным кирпичиком в фундаменте украинской истории? Мнение редакции [Електронний ресурс] / Дмитрий Подтуркин, Виктор Трегубов. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://petrimazera.com/2017_my_uspeli (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

45. Портников В. Добре жити в Україні. Культура і мова – запорука успіху [Електронний ресурс] / Віталій Портников. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://zrada.today:8080/prognozi-i-dumki/kabzmin/dobre-zhiti-v-ukrayini-kultura-i-mova-zaporuka-uspihu> (дата звернення: 12.02.2018). – Назва з екрана.

Матеріал підготували

Шлепакова Т. Л.

голов. бібліограф відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Лелик М. Б.

голов. бібліограф сектору ДЗК відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування *І. Г. Піленко*

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 2,09. Б/т. Зам. 13. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278-85-12